

Rapport | 2015-11-30

PM- Fusk och bedrägeri mot välfärdssektorn

Kunskapsbakgrund

Beskrivning av arbetet med Kommunstyrelsens uppdrag

Roger Svanborg
Kommunstrateg
Utredarenheten
Telefon (direkt): 08 52301225
E-post: roger.svanborg@sodertalje.se

Innehållsförteckning

Fusk mot välfärdssystemet - bakgrund	2
Trend	2
Ceasars hustru	3
Kostnader för kriminaliteten i välfärden	3
Brottslighetens karaktär	3
Kommunerna attraktiva mål	4
Systemen hänger ihop	5
Det handlar om att förebygga.....	6
Kommuners handläggning	6
Rätt till ersättning	6
Rätt till utbetalning av ersättning	6
Genomförandet av uppdraget	7
Allmänna slutsatser från utredningen	7
Fusk från enskilda – summering av arbetet	8
Fusk från leverantör – summering av arbetet	9
Fusk med boendet – summering av arbetet.....	10
Mutor och bestickning – summering av arbetet.....	11
Organisation och ansvar.....	11
Arbete från andra aktörer	12
Statlig utredning påbörjad.	12
SKL	12

Fusk mot välfärdssystemet - bakgrund

Trend

Fusk och bedrägeri har blivit ett allt större problem i välfärdssamhället. Flera rapporter och utredningar de senaste åren visar på en samstämmig bild av de företeelser som utvecklats kring fusk och bedrägeri.

Variationen är stor när det gäller vilka skäl som ligger bakom och vilka personer som ägnar sig åt fusk. En kategori kan vara personer som på ett korrekt sätt kommit in i systemet, men över tid blivit kvar och lyfter bidrag trots att bidragsskäl inte längre gäller. Detta kan ske mer eller mindre medvetet.

En annan kategori är personer med ett stort myndighetsförakt som ser det som en ”sport” att lura systemet. Kunnandet hur man går till väga sprids genom familj, bekanta och nära vänner.

En ytterligare kategori är kriminellt belastade personer som använder välfärdssystemet som grundinkomst/ huvudnäring. Dessa är ett alltmer vanligt inslag i bedrägerier mot välfärdssystemen. De kriminella manövrerar med stor skicklighet bland systemen och utnyttjar luckorna som finns.

Det finns anledning att misstänka att det finns en generell naivitet inom offentlig verksamhet när det gäller insikten att det offentliga systemet är en marknad för kriminella. Ofta handlar det om att organisationer och anställda som är satta att hjälpa människor i är inte rustade, eller ser det i sin roll, att hantera handläggning som innebär att man också måste vara ”polis” i vissa situationer.

Ceasars hustru

Brottslighet mot välfärdssystemet är en särskild allvarlig form av kriminalitet. Även om de ekonomiska värdena kan variera i storlek, urholkas tilliten till vårt samhällssystem om människor i allmänhet ser att det går att stjäla ur den gemensamma välfärdskassan. Därför är det viktigt att kommuner såväl som andra offentliga aktörer, agerar kraftfullt för att stävja kriminalitet. Det får inte ens misstänkas att det går att lura systemet.

Caesar, gifte om sig, efter sin första hustrus död, med Pompeia Sulla, som kom från en av de finaste familjerna i Rom. Under en ceremoni för endast kvinnor, Bona Dea, smög sig en man, Publius Clodius Pulcher som blivit hemligt förälskad i Ceasars hustru, in i huset maskerad såsom kvinna för att uppvakta den sköna Pompeia.

Ceasars hustru var helt oskyldig, men skandalen var ett faktum. Caesar skilde sig då från henne med uttrycket: "Caesars hustru får inte ens misstänkas."

Att säga Ceasars Hustru innebär att man refererar till någon/något som är moraliskt oförvitlig, det får inte ens misstänkas. Liknelsen med vårt välfärdssystem, innebär att det inte ens ska kunna misstänkas att systemet är möjligt att korrumpas, bedra och otillåtet påverka. Förtroendet för systemet är grundläggande i vårt samhälle för att upprätthålla tilliten och viljan till "det gemensamma".

Kostnader för kriminaliteten i välfärden

Skatteverket pekar på att summan av svartarbete och skattebrott uppgår till 133 miljarder¹ kr 2014. Svartarbete utgör 66 miljarder kr av denna summa. Det kan jämföras med att budgetposten för all sjukvård i landet var 63 miljarder. Ekonomisk brottslighet omsätter enorma summor.

Till detta ska läggas de ersättningar som på felaktiga grunder betalas ut i form av bidrag. Pengar som går till fel saker istället för att användas där de gör mest nytta. 2011 beräknade Ekonomistyrningsverket att felaktiga utbetalningar uppgick till omkring 16,5 miljarder kr².

Brottslighetens karaktär

Bidrag är idag eftertraktat som basinkomst för grovt kriminella³. Genom att bli bidragstagare ger det en person möjlighet att ”komma in i systemet”. Förfalskade intyg av olika slag är också

¹ Skattefelet är en mellanskillnad mellan total skattenivå och fastställd skatt

² Med ett osäkerhetsintervall upp till 4-29 miljarder.

³”Polisens rapport om organiserad brottslighet 2015”

en förutsättning för att kvalificera sig för utbetalning av olika bidrag⁴. Falska identiteter blir också ett allt vanligare inslag.

”Möjliggörare” som agerar aktivt eller passivt, är ofta en viktig del i att ge kriminella förutsättningar för bedrägerier⁵. Det kan ske genom hot och trakasserier, eller via olika former av bestickning. Organiserad brottslighet infiltrerar även organisationer genom ”insiders”. Man hittar personer på insidan i organisationer som kan påverkas och vara användbara. Att utnyttja vänskap som byggts upp, familje- eller släktband är det vanligaste sätten att få tillgång till ”insiders”.

Företagande som verktyg är en obligatorisk del av den organiserade brottsligheten. En viss vit inkomst kan skapa en fasad, men företaget kan också användas för att t.ex. tvätta pengar, skaffa intyg, komma åt ersättningar och vinna upphandlingar. Offentliga upphandlingar uppgår till över 600 mdkr per år och en generallt dålig uppföljning av avtalen är en lucka som utnyttjas av kriminella.

Kriminella ägnar sig också alltmer åt multikriminalitet i projektliknande organisationer. Det kan genomföras via företagande i olika företagsformer där man förser sig med olika användbara kompetenser utifrån det aktuella behovet.

Det senast tillkommande inslaget i kriminalitet inom välfärden är kraftiga varningssignaler från myndigheter om att föreningar och ”Non-profit”-organisationer utgör ett ökande riskområde. Dessa börjar bli verktyg för brottslighet. Möjligheten att dölja vilka aktörer som agerar i organisationen, samt andra regler och krav än för företag gällande den ekonomiska redovisningen, gynnar de som har kriminellt uppsåt. Kommuners ökande samarbete med civilsamhället skapar en växande ekonomi som kan locka till sig kriminella.

Bostäder är idag en marknad för kriminella. Boverket har i en färsk rapport⁶ beskrivit hur handel med bostäder är en del av en svart marknad i områden med många nyanlända. En bostad, antingen för att få en mantalsskrivningsadress eller kunna visa upp ett hyreskontrakt, är av flera skäl viktigt för nyanlända. Bostäder är därför värden som går att sälja eftersom en bostad kan var ”intyget” som öppnar dörren till systemen.

Kommunerna attraktiva mål

Kommunerna har flera ”riskzoner” som kan ses som attraktiva områden för bedrägeri, t.ex. försörjningsstöd, utskänkningstillstånd, livsmedelstillstånd, bygglov, hemtjänst, upphandling, föreningsbidrag, markköp, näringslivsstöd, projektmedel. Man kan uttrycka det som att det handlar om alla områden där man som individ eller organisation kan kvalificera sig för något av värde från kommunen. Något som ger direkt ekonomisk ersättning eller som kan omsättas till pengar.

⁴ BRÅ 2015:8 ”Intyget som dörröppnare”

⁵ SÄPO ”Nationell hotbild-Otillåten påverkan från den grova organiserade brottsligheten” 2015

⁶ Boendesituationen för nyanlända, 3 nov. 2015

”Riskfaktorena” i en kommun kan omfatta oklara riktlinjer för bedömning av bidrag till enskilda, men även oklara principer för utbetalningar av stödpengar till organisationer och projekt.

Kommunernas handläggning av bidrag är inte tillräckligt utvecklad för att möta försök till fusk och bedrägeri.

Politiker och tjänstemän är en annan riskfaktor. Tjänstemän i beslutsfattande roller kan bli målgrupp för påverkan när själva beslutet fattas på delegation. Politiker kan bli målgrupp när olika konkreta stöd till organisationer ska beslutas. En påverkan kan syfta både till förväntan på en aktiv handling eller underlåtenhet att handla.

En paradox i systemet som helhet, är strävan att förbättra snabbheten i myndigheters och kommuners service och tjänster. Snabbhet kan motverka en bra handläggning och kontroll inför beslut. Detta utnyttjas medvetet av kriminella som enligt Skatteverket har ”tiden som sin bästa vän”. Med det menas att kriminella ofta är medvetet sena i inlämnande av ansökningar av olika slag som ska handläggas. Detta för att man vet att organisationen stressas och att man därmed inte hinner med all kontroll. Stöter man på hinder kan man använda media för att få ut sitt missnöje med handläggning eller gå bakvägen in organisationen för att stressa på handläggningen. Allt för att försvåra insyn och kontroll.

När det sen gäller redovisning och att lämna in uppgifter, använder kriminella tiden tvärtom. Man dröjer och förhalar för att sudda ut spår av sin brottslighet, vilket leder till att möjligheten att utreda och upptäcka ev. brottslighet försvåras över tid.

Kommuner måste därför hitta en bra balans i förväntan på bra service och att kunna göra bra kontroller. Ett område som pga. av pressen befaras växa som ett problem, är boende för ensamkommande barn.

Systemen hänger ihop

Välfärdssystemet är ett nät av utbetalningssystem på kommunal och nationell nivå som hänger ihop och är beroende av varandra. Medvetenhet finns om behovet av att öka det myndighetsgemensamma arbetet. Generella förslag och tips på hur organisationer bör agera för att förebygga fusk och bedrägeri finns framtaget, men inget som är skraddarsytt för arbetet i den kommunala ”vardagen”.

Flera utredningar pekar på att myndighetssamverkan är oundgänglig. Detta är en kunskap som inte minst Södertälje har bidragit till genom den framgångsrika myndighetsgemensamma insatsen mot organiserad brottslighet. Initiativ har tagits på regeringsnivå för att underlätta för de brottsutredande myndigheterna att samarbeta kring organiserad brottslighet⁷. I promemoria augusti 2014 föreslår justitiedepartementet lagändring för att från 1 januari 2016 införa sekretesslättnad rörande informationsutbyte mellan myndigheter vid misstanke om grov brottslighet. Förslaget omfattar även att det införs en uppgiftsskyldighet att informera vid misstanke om grov brottslighet. Kommuner är dock inte brottsutredande myndigheter och kommer därför inte vara del av den ev. sekretesslättningen.

⁷ Ds 2014:30 ”Informationsutbyte vid samverkan mot grov organiserad brottslighet”

Det handlar om att förebygga

En central slutsats i analyser av fusk och bedrägeri, är att myndigheterna fokuserar väldigt mycket på kontroll när bidrag redan har betalats ut. Det är mindre fokus på kontroll i handläggningen inför att ett bidragsbehov ska bedömas⁸. Den tidiga handläggningen riskerar att bli mekanisk och rituell. Ett viktigt utvecklingsområde i stävjande av fusk och bedrägeri är därför att hitta metoder som hjälper handläggare att öka sin medvetenhet och vaksamhet om risken att utsättas för fusk.

Vikten av förebyggande insatser handlar också om att samhällets resurser används bäst om insatserna sker tidigt istället för sent. Inte minst pågående rättsprocesser i Södertälje visar på den enorma kostnaden för samhället som uppstår när brott upptäcks och sen måste hanteras av polis och rättsvårdande myndigheter. Det är en allmän och gemensam syn från alla aktörer som arbetar med brottsbekämpning, att förebyggande arbete är värt många gånger mer än vad det kostar.

Kommuners handläggning

Om någon är ute efter att begå fusk mot kommunen, ligger intresset i att kvalificera sig för att få någon form av beslut från kommuner som ger direkt ekonomisk ersättning, eller indirekt genom tillgång till något som går att omsätta till intäkt.

Processen som föregår kommunens handläggning kan ses i två delar. Den första delen är när någon kvalificerar sig för rätten till ersättning. Den andra delen är när man sedan kvalificerar sig för att få ersättningen utbetald.

Rätt till ersättning

Att kvalificera sig för en ersättning från kommunen kan ske på olika grunder. Det kan handla om brukare i behov av ekonomiskt stöd, en leverantör som deltar i upphandling, en förening som vill ha föreningsstöd eller få projektstöd, ett företag som vill ha stimulansmedel av olika slag, en medborgare som behöver en lägenhet osv. Kommunen behöver därför ha bra rutiner för att bedöma om parten den möter har ”rätt till ersättning”.

Rätt till utbetalning av ersättning

Efter att kommunen har beslutat om rätt till ersättning, när allt enligt alla kontroller är OK, kommer nästa skede. Då följer bedömningen *om* ersättningen ska betalas ut - d.v.s. att den förutsättning som gäller för att erhålla ersättningen har följts. Det kan handla om att man deltagit i aktiviteter som planerats, att leverantören har genomfört den tjänst som fakturerats och följer avtalsvillkoren, att man följer tillståndets regler, att arbetsgivarintyg inte är förfalskade osv. Ett område där ”rätt till ersättning” är viktig, är att säkerställa att försörjningsstödtagare inte arbetar parallellt med att man erhåller försörjningsstöd, vare sig vitt eller svart.

⁸ BRÅ 2015:8 ”Intyget som dörröppnare”

Genomförandet av uppdraget

Arbetet med kommunstyrelsens uppdrag har genomförts i ett projekt med Roger Svanborg som projektansvarig. Projektet har letts av en styrgrupp bestående av stadsdirektören, kommunikationschefen, säkerhetschefen, stadsjuristen, tf socialdirektören och polischefen som mötts vid fem tillfällen.

Det operativa arbetet har skett i en projektgrupp som består av delprojektledarna (nedan) samt en säkerhetssamordnare och en kommunikatör.

Projektet har indelats i fyra delprojekt:

- Fusk från enskilda – ansvarig Petra Asplund Eriksson, Ekonomistrateg
- Fusk från leverantörer - ansvarig Greger Lilliebladh, Verksamhetsstrateg
- Fusk med boende - ansvarig Johan Ward, Sakkunnig
- Mutor och bestickning – ansvarig Pierre Frennesson, Stadsjurist

Som en del av KS uppdrag har möten genomförts med representanter från kommuner, myndigheter och branschorganisationer. Detta för att hämta kunskap, diskutera problemet, lösningar och ev. samarbete framöver. De organisationer som har kommunen har träffat är BRÅ, SKL, Vårdföretagarna, Svenskt näringsliv, Riksenheten mot korruption, Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket, Försäkringskassan, Polisens Nationella Operativa Avdelningen, Svenska byggindustrier, Karlstad kommun, Gävle kommun.

Den 5 november 2015 arrangerades en workshop i stadshuset, där de externa aktörerna (ca 35 deltagare från ovan nämnda organisationer) samlades för en gemensam diskussion om hur den offentliga sektorn ska hantera ”Kriminella i välfärden”.

Kontakter har också tagits med den statliga utredning kring ”fusk mot välfärden” som igångsattes av regeringen den 1 november 2015. Som en av de första aktiviteterna i utredningen, deltog dess två sekreterare i kommunens workshop.

Projektmedlemmar har deltagit i 4 konferenser under hösten med bäring på problemet.

Den 19 november 2015 redogjorde stadsdirektören och projektledaren för kommunens arbete på en kommunchefsträff på SKL.

Som kunskapsinhämtning har även ett 25-tal olika rapporter och skrifter studerats. Rapporter från bl.a. BRÅ, Polisen, Skatteverket, Försäkringskassan, Ekobrottsmyndigheten som beskriver dagens brottslighet kring välfärdssystemet.

Kommunens beslutsamhet att stävja fusk och bedrägeri, har rönt stort intresse och stöd från alla aktörer som vi träffat. Inte minst den stora medverkan i workshopen visar på behovet av att någon tar initiativ till att ta steget att få igång ett konkret arbete och samarbete kring detta växande problem.

Allmänna slutsatser från utredningen

Vad innebär det för en kommuns arbete när välfärdssystemet blivit ett levnadsbröd för kriminella?

Utredningsarbetet har lett till några centrala slutsatser om utgångspunkter för kommuner i allmänhet:

- Kommuners fokus måste ligga på *förebyggande insatser*. Brott ska inte ens kunna uppstå.
- Erfarenheter från uppföljande kontroll måste återföras som lärande in i kommunernas förebyggande arbete.
- Ordning och reda i kommunernas rutiner är grundmedicinen. Brister i intern kontroll, i verksamhets- och ekonomistyrning osv. skapar utrymme för fusk och bedrägeri.
- Det finns behov av både övergripande kompetens i kommunerna, men framförallt medvetenhet och vaksamhet längs ut i linjen, integrerat i kärnverksamhetens dagliga arbete.
- Ett framgångsrikt förebyggande arbete i kommuners verksamheter, hämmar förekomsten av annan kriminell verksamhet i samhället.
- Kommuners upphandlingskompetens och förmåga att agera beställare och finansiär av olika former av tjänster från externa leverantörer, är central.
- ”Nätverk bekämpas med nätverk!” Samverkan på alla nivåer är kanske den väsentligaste förutsättning för att stävja kriminalitet mot välfärdssystemet.
- Regelverk kring sekretess, upphandling och avtalsformulering, ger större utrymme till att motverka fusk än vad kommuner ofta uppfattar.
- Det finns en motsättning mellan strävan att kommuners service ska gå snabbt och nödvändigheten att kommunerna måste kunna göra ett ordentligt kontroll- och uppföljningsarbete.

Fusk från enskilda – summering av arbetet

Delprojektet har fokuserat på förstärkning av intern kontroll och rutiner som verktyg för att stävja fusk och bedrägeri. Intervjuer och dialoger med chefer och verksamhetsutvecklare inom försörjningsstöd har genomförts. Inläsning av tidigare studier i ämnet har skett. Riktlinjer och rutiner inom området har studerats. Även om fokus legat på försörjningsstöd berörs även myndigheten för funktionsnedsättning och äldreomsorg.

Redan 2012 inleddes ett internt förbättringsarbete kring kommunens arbete med försörjningsstöd. Arbetet förstärktes ytterligare med anledning av att Kommunrevisionens rapporter 2014. Brister påpekades i omsorgsnämndens och social-och omsorgskontorets arbete med intern kontroll, upphandling och avtal, samt ekonomisk styrning och kontroll. Kommunstyrelsen har också i delårsbokslutet per augusti 2015, gett stadsdirektören ett uppdrag att bl.a. ta fram en strategi för omsorgsnämnden som ska säkerställa en ändamålsenlig och kostnadseffektiv verksamhet. Därutöver även göra en analys av orsakerna till ökningen av nettokostnaden i hemtjänsten. Dessa uppdrag är i flera delar också väsentliga frågor i delprojektet.

Fel i samband med utbetalning av ekonomiskt bistånd kan uppkomma av olika orsaker. De kan uppstå genom att den sökande, medvetet eller omedvetet lämnar oriktiga uppgifter, genom att den sökande saknar kunskaper om regelsystemet, men också genom brister i handläggningen.

Statistik från Stockholms stad visar att den dominerande anledningen till förekomsten av felaktiga utbetalningar är att den sökande undanhåller inkomster som påverkar rätten till bistånd. Oredovisade inkomster utgjorde 45 procent av de upptäckta felen. Bedömningen är att det rimligvis ser ut på samma sätt Södertälje, då kommunen har många indikationer på att det förekommer att människor jobbar, antingen svart eller vitt, och samtidigt uppbär försörjningsstöd. Detta indikeras t.ex. via:

- anonyma anmälningar om svartarbete
- kontoutdrag som enbart visar inköp av kläder/nöje, inte någon inhandlad mat eller kontantuttag
- läkarintyg och läkarutlåtanden som verkar komma på beställning
- vita jobb som inte anges i ansökan om bistånd

”Medicinen” mot kriminalitet handlar i grunden om ”ordning och reda”: ändamålsenlig och effektiv styrning av verksamheten samt god tillämpning av rutiner och kontroll. Utredningen har stärkt bilden av att metoder för att stävja fusk och bedrägeri i första hand handlar om bra handläggning, kontroll, uppföljning, osv. Att tillämpa uttänkta rutiner och riktlinjer är det väsentliga i att täppa till möjligheter för aktörer med brottsligt uppsåt. Brister i kontroll och dokumentation, handläggning, upphandling utan avtal, statistik mm. bäddar för att kriminella kan fuska och bedra kommunen.

Förslagen i handlingsplanen syftar därför till att stärka användandet av de rutiner och riktlinjer som finns, att korrekta beslut fattas, samt att få en bättre fungerande intern kontroll.

Fusk från leverantör – summering av arbetet

Delprojektet fusk från leverantörer har fokuserat på förbättringsarbete kring upphandling och avtal med externa leverantörer.

Generellt visar rapporter att kommuner är dåliga på att använda upphandling och avtal på ett sätt som ger handlingsutrymme när t.ex. kvalitetsbrister eller oegentligheter upptäcks. Utredningen visar att kommunens ställning som en tydlig avtalspart, behöver förbättras. Tjänsteupphandling av framförallt välfärdstjänster, är också mer komplex än varuupphandling.

Erfarenheter från byggbranschen visar att det finns mer handlingsutrymme än vad kommuner ofta tror när det gäller att skriva in krav i avtal som hindrar kriminella att kvalificera sig som leverantörer. Det finns utrymme att stärka kommunernas position att agera när leverantörer inte lever upp till kraven i avtal.

Dålig uppföljning av levererade tjänster är en annan del av problemet med kriminalitet mot kommunen. Fokus i en kommuns arbete ligger ofta på att genomföra själva upphandlingen. När väl upphandlingen är avklarad, en ofta omständlig och arbetsam process, ”pustar” man ut. Uppföljningsdelen kommer i skymundan. Problemet ligger också i att kommunerna ofta har dåligt formulerade avtalskrav som inte alltid fungerar när man måste ”sätta hårt mot hårt”. Avtalsskrivande är därför ett förbättringsområde.

Kommunen riskerar att vid dålig upphandling bidra till osund konkurrens inom näringslivet. Tydliga krav mot leverantörer gynnar samarbete med seriösa företagare och försvårar svartarbete och skattefusk. I Nacka kommun genomfördes för några år sedan ett projekt för att motverka

svartarbete och skapa ”schyssta” villkor för leverantörer av byggtjänster (Nackamodellen). I Nacka fick man omedelbara effekter där 30 % av befintliga leverantörer drogs sig undan när hårdare regler infördes. Istället fick man in 30 % nya leverantörer som tidigare inte kunnat konkurrera pga. av osund konkurrens. Tuffare kravställande i avtal med leverantörer enligt detta exempel visar att det finns potential att utveckla upphandlingen även inom andra tjänsteområden.

Utredningen har också stött på ett nytt växande inslag av fusk mot välfärden. Skatteverket har starkt varnat för hur ideella föreningar alltmer blir ett redskap i brottsliga upplägg mot kommuner. Socialt företagande och kommuners samarbete med civilsamhället ökar, men innebär en stor risk ur ett brottsperspektiv. Transparensen i ideella föreningars organisation och ekonomi är liten. Det innebär att kriminella kan agera bakom kulisserna och att kommunen har väldigt svårt att veta var eventuella bidrag till föreningen tar vägen och vad de används till.

De åtgärder som föreslås i handlingsplanen syftar därför till att stärka kommunens kompetens kring hanteringen av upphandling och avtalsrelationen med externa leverantörer. Det handlar om att säkerställa att kommunen inte riskerar att upphandla oseriösa leverantörer där kommunen kan ha svårt att agera om det blir problem. Viktiga frågor är därför att utveckla kravställande i upphandling, avtal och uppföljning, såväl som stärkt insyn och krav på företagets drift och ekonomi.

Fusk med boendet – summering av arbetet

Delprojektet har fokuserat på att ta fram förslag på tillämpning och behov av förändrad lagstiftning för att förebygga svarthandel med bostäder samt andrahandsmarknad.

Arbetet har involverat flera aktörer. Kommunstyrelsens kontor och Social-och omsorgskontoret har tillsammans träffat hyresvärdar, Kronofogdemyndigheten samt Skatteverket. Gruppen har gjort en lägesanalys av situationen i Södertälje och diskuterat behovet av lösningar.

Ett viktigt inslag i delprojektet har varit dialogen under hösten med Boverket som har besökt Södertälje i samband med framtagandet av rapporten ”Boendesituationen för nyanlända”. Bilden är att svarthandel med bostäder idag är ett nationellt problem, särskilt i områden där många nyanlända bosätter sig. En handel som medför stora negativa konsekvenser på många plan.

Den beskrivning fastighetsägare i Södertälje gör, är att det finns personer som försörjer sig på att sälja hyreskontrakt. Flera olika sätt att begå fusk och bedrägeri har uppdagats. Man kan skaffa sig tillgång till en lägenhet genom att skenskilja sig. Vuxna barn låtsas flytta hemifrån efter att ha fått en lägenhet som i stället säljs eller hyrs ut. Man köper hus men står kvar som boende på lägenheten.

Det är inte bara nyanlända som utnyttjas. Ett växande problem är att lägenheter utrustas med massor av sängplatser som hyrs ut till människor som kommer som arbetskraft från andra länder.

Det finns idag tydliga hinder i lagstiftningen som försvårar agerande mot boendefusket. Kommunens egna rutiner och riktlinjer behöver skärpas, men kommunen måste också samla lokala fastighetsägare i ett gemensamt arbete med att stävja fusk med boende.

Förslagen i handlingsplanen syftar till att systematisera erfarenhetsutbytet och kunskapsöverföringen kring fusk med boende i Södertälje, att arbeta med ”ordning och reda-frågor”, samt att påverka lagstiftningen för stävja kriminalitet inom boendesektorn.

Mutor och bestickning – summering av arbetet

Delprojektet har fokuserat på att se över kommunens riktlinjer och policys kring korruption och den interna styrningen och kontrollen samt att arbeta fram förslag till kompetensutveckling som ska ge ökad kunskap till medarbetarna på området.

Kommunen har ett antal verksamheter som är utsatta för en högre korruptionsrisk.

Undersökningar visar att korruption i kommuner ofta förutsätter ”möjliggörare” av olika slag. Det kan vara personer som i olika roller kan agera gynnande för den kriminella, medvetet eller omedvetet, aktivt eller passivt. Tjänstemän är mera intressanta att påverka för de är de som beslutar i de ärenden som de kriminella vill påverka.

Delprojektet visar att det centrala i det förebyggande arbete mot korruption, handlar om medvetandegörandeinsatser på olika plan och inom olika områden i syfte att få medarbetarna att förstå mekanismerna bakom korruption. Ett förslag till utbildningspaket har utarbetats med inslag rörande: ledning och styrning, kultur och värdegrund, riskhantering, intern kontroll, dialog och transparens, uppföljning och utvärdering.

Förslagen i handlingsplanen syftar därför till att genom utbildningsinsatser och information i kommunorganisationen, medvetandegöra riskerna kring korruption i olika former, samt utveckla kompetens att upptäcka och hantera förekomst av otillbörlig påverkan.

Organisation och ansvar

Utredningen visar att det finns möjlighet att agera mot denna typ av brottslighet genom ordning och reda i den egna verksamheten i kombination med förbättrat myndighetssamarbete, men det måste ske beslutsamt och uthålligt.

Övervägande del av det fortsatta arbetet ligger inom ramen för kommunens och kontorens ordinarie arbete och verksamhetsutveckling med resurser, ansvar och organisation redan på plats. Erfarenheter visar att grunden till framgångsrikt arbete ligger i att linjeorganisationen har vaksamhet, verktyg och kompetens att fånga upp indikationer om fusk och bedrägeri. Till detta kan det sedan krävas stöd och övergripande kontroll.

Utredningen indikerar att det kan finnas behov av någon form av övergripande stärkt stöd och kontrollverksamhet i kommunen. En sådan verksamhet bör i första hand organiseras inom ramen för befintligt arbete med intern styrning och kontroll och ledas och samordnas från kommunstyrelsen kontor.

Fokus ska ligga på att samla kunskap och övergripande kontroll av hur stävjandet av fusk och bedrägeri hanteras för att återföra det i ett ständigt lärande. Intern kontroll är ofta ekonomiskt präglad, men utredningen visar att risk för ekonomiska problem i praktiken ofta härrör ur dålig verksamhetsstyrning och brister i verksamhetens utförande. Det behövs därför stöd till verksamheterna att hantera sina respektive genomföranden med bäring på fusk och bedrägeri. Ett slags intern rådgivning med inriktning att organisera stöd kring utveckling av rutiner, metoder, riskanalyser, utbildning, specialistkompetens

Förslaget från utredningen innebär att behovet av hur ett stärkt stöd och kontrollverksamhet ska organiseras, ska utredas för att därefter implementeras.

Arbete från andra aktörer

Statlig utredning påbörjad.

Den 1 november 2015 inleddes arbetet med en statlig utredning: ”Ju 2015:10 Utredningen om organiserad och systematisk ekonomisk brottslighet mot välfärden” (se bilaga). Syftet är att identifiera risker i välfärdssystemen och andra närliggande skattefinansierade eller skattesubventionerade system för att föreslå åtgärder som förhindrar systematisk brottslighet mot välfärdssystemet. Utredningen ska senast i maj 2017 redovisa sina förslag.

Projektet har etablerat kontakt med den statliga utredningen, vars sekreterare deltog i workshopen den 5 november 2015. Sekreterarna har uttryckt att de gärna tar emot synpunkter framöver. Det innebär att kommunen har fått en viktig kanal i vilken man kan adressera förslag till förändringar i lagstiftning och andra övergripande villkor.

SKL

SKL har en viktig roll för att driva arbetet kring förebyggande av kriminalitet mot kommuners välfärdssystem. Den 19 november redovisade stadsdirektören och projektledare kommunens arbete på en kommunchefsträff på SKL. Som resultat kommer kommunen och SKL fortsätta dialogen för diskutera samarbete och aktiviteter som SKL kan vara med och driva. Ett gemensamt seminarium under Almedalsveckan planeras.